

Da l'aqtaxanaxac
so hua'au ñallippi

Cuentos de los antiguos
en
toba, mocoví y pilagá

Da n'aqtaguec	
da chigoqchiguifia nachaalataxac na qom	3
(llyiguishic so Orlando Sánchez, toba)	
So Tapinec	21
(llyiguishic so Orlando Sánchez, toba)	
So Qofigoxonqalo'oi'	27
(llyiguishic so Orlando Sánchez, toba)	
Dá'maq 'auaxaic 'neeto' na'le na moqoit	29
(lerecsec so Roberto Ruiz, mocoví)	
Jaso' ŷauo nesóxoi	31
(lidísec so' Ramón Tapiceno, pilagá)	

©1980 Orlando Sánchez
 Roberto Ruiz
 Ramón Tapiceno

Hecho el depósito de ley 11.723
 Impreso en la Argentina
 Printed in Argentina

Casilla 53

3700 Pcia. R. Sáenz Peña, Chaco

1980

Da n'actaguec da chigoqchiguiña nachaalataxac na com

Co'ollaq chita'ague ana 'alhua, qoñinac yi huo'o ca shiřaxauapi, qalaxayi saq 'amaqtaq qataq qaca sca 'alo. Yoqo'oyi řauo'o lamoxoua ana chimai, cha'ayi souaxat da qaca aca 'alo. Qaq řoqo'oyi qanmittaique ca lataxac da yaqto' huo'o ca nco'oxoc. Nachi qařanato' da qařauo'o nhua ana chimai, qaq chochi qaiřoxogui ana chimai. Qaq naxa da qanlaxa-chigui ana chimai, nachi qařauo'o ana piguelapa da qařapoguingui, qaq maichiyi naxa da ivita da depoxořalec na nogotolec. Qaq naxa da ivita da nnoxoneec na nogotolec, nachi jec da napigoqtaigui na 'alhua. Qalaxayi saqařaloq da ileu souaxat da chictac na 'alhua.

Qaq co'ollaq mashu qařoqtegue de'eda, nachi som shiřaxauapi yi'acotaco' naxa, qaři'iguetegaxaama cattaq nřaq, nvitta naxa nachi qai'ot na nallic, qalaxayi sa ishít da datoí' naua lqo't, cha'ayi qaica ca nodec.

Qaq huo'o' cattaq na'a'q qaltaq jeco' da yi'aco, nachi qan'onaxatařio' so 'oonolec ncoťanec, da yaqto' ilotague' na nallic. Qaq co'ollaq qařata'ague som qom, nachi so ncoťanec hua'aqa, hua'axaiguet som chita'aguet. Nachi namatashiguemo', nachi ilaigui som 'alpi. Nachi temo' da nachaata'aguet, nachi qaiuaxanoigui na alap, nachi sa ishít da detaqa. Qaq se'eso ncoťanec qoñinac yi nachina na 'Ele'.

Qaq co'ollaq mashu qařoqtegue, nachi lta nvideuo som řallippi nacholchiguiři na lli'ac nřaq. Nachi n'auteuo so Huaxaiqa'lachigui', toca'a na ltago'q na lli'ac, n'auta. Noviyi' na řallippi 'enauac, nachi qai'ot na nallic, qalqa'a sa datoí' na lqo't, cha'ayi qaica ca l-le'.

Ime, nachi qainattac som 'Ele', qořiita':

--¿Huá'ague cam chigoqteuga som decachitacpi?

Nachi so mayi ŷiquitchiguema naxa na piguem, cha'ayi qaicaua naua l'aqtaqa, cha'ayi qaiuaxanoigui co'ollaxa na alap, qaidolec som qaŷachitac nodec lashic.

Hua' yi'oxofii, nachi qaicotan so Huole, 'enaasaq da noŷin, qalaq 'eeta': "Viuf, viuf". Nachiso qaltaq qaicotan. Qaq so mayi 'enapeco':

--Aja', ŷi'onafio'.

Qaq co'ollaq mashi jec so laŷipi, nachi 'iŷi nqaŷoxojŷi. Chochi lcopato', nachi 'ina chi'iguet som 'alpi daŷalliguittagui. Nachi chochi 'eetaco':

--Qachi 'alpi na mayipi.

Nquiguiŷi naxa ca naŷic mayi qananactangui qataq 'edoigui, nachi yi'oqojlec cam qanayuta'a. Nachi som Huole 'o'm naua l'ai'te, nachi ŷa qaicodelco' ana poqo, nachi ŷavic. Nachi itena'agueto' da ŷoqta ŷavic, nachi nqaŷaqashiguem isou, qalaxayi mashi ŷavic.

Hua', novideoo ca laŷipi, nachi da'aqtaxaatapeguem, 'eeta':

--Se'eso decachitapega na qonoq qachi ndoteec 'alpi, qalaxayi cai ŷapiaxaŷi so lapiaxala', nachi nqaŷhilguiŷi, nachi ŷalama't naua i'ai'te, nachi sa ŷauaŷi. Qaq nachidata dam Chiiqui' da ŷoicnapec so mayipi, cha'ayi mayi ŷaŷaten cam lataxac.

Nachi som Chiiqui' 'enapeco':

--Aja', aja', qom yi'oxofii, qaq soicnapec, ŷa someteno' ca chigoqtapeegue so mayipi. Sa saŷa-ténctaxa, saŷaten.

Nachi so mayi qaiŷaxana, som Chiiqui'. Cha'ayi so mayi nachiso so ŷoqta 'oiquiaxai, qaq som Chiiqui' nachina nam Taingui'. Qaq nataq'en ŷalectauo na Mogosaxan.

Hua', yi'oxoŷio' qataq jec so mayipi ta yi'aco. Coppa'agom, nachi lta chi'iguet so 'alpi, "ŷajajai, ŷajajai". Nayiichiguio' so mayipi, nachi naŷo-shiguem som Chiiqui', qaq 'enapeco':

--Jáa, nachi shina'ama naa mayi ŷo'oiquiaxa'u.

Colliishiguem huanguio' na laifi na piguem, nachi ŷacongui na laifi ca lquet, nachi ipichiigui qacquets, nachi nmafi ca laŷipi 'alpi najfi qattrep. Qaq ca laŷipi 'alpi, qalaq ŷitashiguem, ŷi'iguelaq. Qaq som 'alpi co'ollaq najfi, nachi huo'o ana lhuotaigui na 'alhua, qataq huo'o ana mpa'atashiguem, qataq huo'o ana nachatteec.

Hua', nachi yi'oxon som Chiiqui', nachi colliishiguem nalojlec cam laŷipi mayi yi'acotacpi, nachi lta yi'oxon: "Viuf, viuf". Cha'ayi nachi l'aqta-co' co'ollaxa: "Shipegaxano' qom qami' ŷiconnalo shi'oxon, qachi soxonaxan. Qaq da sa yalo'oguet, qalqa'a shitem." Qaq co'ollaq hua'aqa so laŷipi, nachi 'enapeco':

--Hua', qolaq, souaxai' doxonaxan da qadŷa.

Qaq mashi huo'o na noxonec nŷaq, nachi n'au som nataxala' lta'a' Lesoxo'n. Naua alogo qalaq toiguilo, qanatateueegue. Qalaxayi som Huaxaiqa'-lachigui' ŷataqta ayaqaic, ŷoqo'oyi n'auauo, ŷiaq saxanaxa da novideoo nam huo'oi naua laua't, qalaq novideoo qaauom, iloteco'da', 'ada ada 'alo. i'Onnaxai! Nachi qapalgui na lasot, nachi ŷaueca'a ca lanataqa', nachi qaica ca i'axat. Nachi huogue'. Qassac, qainaguec aso namo, nachi 'ida mpaataqta'ai na loasac. Nachi qainattac:

--'Éeta, 'éeta?

Qaq 'enapeco':

i'Qaica, qaica so mayi, huo'oi naua lhue aŷi mayi, qaimatafi so ŷogoxoshitolec!

Icáu 'ida da mayi que'emaq, nachi qoŷiitego':

--Sa ishito' da qaltaq 'oicnapec da mayi, qamaq 'am da huo'o na 'au'ot qalaq sa ishito da 'auqalapec.

Nachi so mayi 'enapeco':

--Aja', maichi so'oto' ca lataxac.

Nachi isou quetaiguio' ca aviaq. Qaŷoqtego',

nachi ŷanata ca petegaxanqaic, nachi namadectegue.
Ime, nachi i'adeuo.

Qaq mañaxasaco' na mayi ñichiguingui na laiñi
so nco'oue' 'ico' lpi'inec, ne'ena huaxaŷaxa.

Hua', nachi huaqajlec na laŷipi cam Chiiqui':

--Qauaqaito'o' qome ana qan'alo, ñaq soicnapeco'
ca lataxac.

Qaq som Mogcsaxan qaca co'ollaxa aca lamoxoua,
ichiŷauga. Ime, nachi ivictacoto' aca huoqte,
nachi huo'o' aca ivicalec, adá ivicalec, qalaxayi
ivicangui ana l'aite, nachi tagoxoole. Qalaxayi
nai'ctaxa ntootapeguec mpotchiguiñi quenaxa, ca
ntootapigui'.

Hua', qoŷiitego' so Chiiqui':

--Ña 'anca'aguennapec, ñaq 'oicnapec ca lataxac.

Hua', yi'oxoño' nachi tashiguemna, nachi yi'oxon
"viuf, viuf". Nachi anaco' cattaq lotaxañi late-
'edai, qauom. Nachi inattaco' so mayi, 'eeta':

--¿Negue'to'ca, Chiiqui'?

Nachi so mayi 'enapeco':

--Qomyi ñishitaique da anac ca l'at atom qataq
ca auot. Cha'ayi huo'o' da ñishitaique soicnapec.

Nachi aso lotaxañi 'enapeco':

--iAja', ta'ainectaxa!

Nachi jec aca lotaxañi qappom. Nachida da qaŷa-
ta'ague, nachi nmenguet na l'at, qauoff. Nachi na
qa'añi late'el temaqyi da l'añaxa'c. Qalaxayi ŷa-
guec na latomaxa, qataq cam Chiiqui' deuotaxanec
co'ollaxa ca nodec, nachi taigui naq'en ca noŷic
ca 'alpi, nachi ŷaloofñi ca nodec, nachi 'enauac da
qaicoleesop da qaŷataguingui. Qaq ŷataqta iviloxol
na qa'anpi. Qaq so 'alpi ŷauottac na nŷaq qataq
chictac, imittaigui na alap qataq añi logoqte. Qaq
huo'o' cam lasoqta'a coma' cam Chiiqui'. Cha'ayi
nachica cam l'oiquiaxac da mayi, nachi qaŷasaqtoi-
guio' na lqasac aca qa'añi, qappof. Nachi ŷi'ilaq-
pigui', nachi 'enauac nmañi ana lhue ana logoqtepi

cam qa'ampi, cha'ayi huo'o ana lhue ana logoqte,
na 'alpi, 'ico' ana cote lhue. C6u, huafia, nachi
mateguet ana 'alo. Huafia o'ollaxa, nachi huo'o
da lafiaxataxac cattaq

Nachi 'enapeco' ca 'ya'lachigui':

--qami' yaqa'adolqa, qome 'enauac huo'o da qad-
co'oxoc, qaq qana'amaxachiito' sauqo'o qome ca
sauqa'a.

Huafia, qaq ca yi'oxofi, nachi data'ya't ca ya-
llippi detaxa'apega't. Nachi qai'ot naua nma'te,
cha'ayi huo'o na 'alpi. C6u, lacchigui'ni na ya-
llippi, nachi 'eeta':

--Qanadalaxachi'fo' qome, qanqachi' naua qada-
ualli' --'enaco' so Huaxa'yaqa'lachigui'.

Qaq 'enaco' so Lesoxo'n:

--Naqataqtaxa, qalqa'ayi nachi shinaqta'ac,
nachi shinaqtai'. Cha'ayi co'olloxochi qomi'
qai'ot, nachi 'eetai' naua qadaua't. Cha'ayi dam
nisoxofi, nachi qaica ca qad'amaqchic. 'Am
qalaxamayi nachi 'eetai' da 'auapetalec na mayi,
qaq nachida 'an'onataxac.

Qaq 'enapeco' so Huaxa'yaqa'lachigui':

--Aja', qalqa'a sochi itaxa'faxac da mayi. Hua',
qomoxochictaxa qana'amaxachi.

Hua', nachi jec na'amaxat so qom. Huafia, nachi
c6u qaicoua'ai anatai' chimaale, anam co'olloxochi
huac da i'ot da a'amaxataxac, qalaxayi sa ishit
da nca'aleec na nogotolec. Sa ya'lemaq, cha'ayi
da cada'acolec da yichigui na nogotolec, taqyi
ileu. Qaq qaica ca llaxataxac so qom, cha'ayi
yaqa'a anam chigaqaigui chimai, qaq qaca acam chi-
mai llaxataxa, cha'ayi da chochida da deqaqlec da
l'oguiaxac yi nogotolec qata ileu. C6u, nachi
na'amaxatta so ya'llippi.

Qaq 'enaco' som Chiiqui':

--Yaqa'adolqa, qaua'amaxachiiteco' qome na no-
dec, cha'ayi na nodec sa leoshapeque.

Cha'ayi som l-le' som qa'ampi co'olloxochi novi-yifi nachi qaiuotaxanec, qaq nachiso som Chiqui' som i'ot da nca'alaxa. Qaq ŷoqo'oyi da huo'o ŷi qai'axaŷapega nsoxoic shiŷaxaua, qataq so mayi i-shit da ŷoicnapec ta ŷalauat, nachi so mayi ŷataq-ta ŷalatta'aguet na nleguemaxat, so mayi Chiqui'. Cha'ayi ŷataqta 'oiquiaxai lta'adaic, lapo' qalee-nec qalaxalaa. ŷoqo'oyi da qaila'aguet, qalaq 'enauac qaipe'eteguet, cha'ayi nachiso som mpaxat-tapeguelec na noŷaqa na hueta'aguelo na shiŷaxaua-pi, cha'ayi so mayi ŷataqta shiŷaxaua.

Cóu, nachi nañaxateec so qom, qalaxayi ŷataqta shiŷaxauapi, cha'ayi 'alo anam qaico'ogui, aja'. Qaq sa lcoshi'gom, nachi ŷataqta lapa so qom.

Qaq huo'o so na'a'q, nachi da'aqtaxan som Chiqui', 'eeta':

--ŷaqaŷadolqa, qaitaqtega ana 'alhua da qoŷi-gueu'a, ŷigueu'a ŷim qad'ot, qalqa'a ŷaq saxanaxa da ivita ca laloqo', chochi qaitaqtega.

Qaq mashi sa lcoshi'gom, nachi so mayi qalta da'aqtaxan, 'eeta':

--Mashi qoŷigueu'a ana 'alhua, ŷaqaŷadolqa, qalqo'óu ca shinaqtec. Temaqyo' da huo'oi naua qadaua't, qalqa'a cam qoyigueuo na piguem qaica, da soqolaq qaica, cha'ayi yi ŷaqa'a da machi qan'onataxac. Cha'ayi qomi' dam qan'onataxacolec nachi chigaqlec ana 'alhua. Qaq cam l'edaxa na nodec sa ividashiguemectaxa na piguem, ividashiguema. Qaq yi'oqta da qaica qome ca qayi'iguenaga', ŷaqa-ŷadolqa.

Nachi noŷiitagui so qom. Qaq 'eesa de'eda, cha'ayi quenaxa da mashi pe da mashi inoxoŷi aso nala', nachi yi'oq na l'edaxa na nodec, qal-lep, qal-lep, qal-lep. Cóu laguio', qaq nvi'. Sa lcoshi'gom mashi inoxoneec ca vi'i qataq anac ca lŷa vi'i. Camechilca na vi'i, qaqca novi'. Qaq mañaxa-saco' anac na dapic lalaxat 'enauac cole'n naua

noŷaqa, gatec lalaxat, huado'o lalaxat, qachi mashi sa qaŷapeque so nodec. C6u anac na shiguiŷac-pi 'enauac, quiyoc, qa'alaq, chochi ŷi'igueelec na qom, datauec, nachi do'onaxanguet aca ŷolo n'axasoxooteec ca n'onaxa, do'onaxanguet:

--iHua', ŷayitta, ŷayitta, ŷayitta, ŷayitta... ta', ta' jo', jo', ja', ŷayitta, ana ŷayiita'ato', ana ŷayiita'ato'!

Nevideu'o' ca shiŷaxauapi, qaq 'enapega, 'eeta':

--Mashi novi' na nodec; satauec, qalqa'a ŷica-aleectaxa, qalaq 'oita sochi qauaŷajŷi.

As6 nateguena do'onaxangué, qataq anac ca qa'alaq. 'Es6 nateguena qataq anac ca nateguesan 'is6 do'onaxangué, qalaq 'enauac qai'axat da qaica ca nca'aleec. Cha'ayi som nodec 'enauac qailota-aguet ividashiguem na l'edaxa, nachi qaŷaŷateeta'a da qaica ca nca'aleec. Cha'ayi qaica ca qaŷi'iguengue.

Qalaxayi mashi huo'o' cam qaitaxaŷapegue' shiŷaxaua, nachi qoŷiitega, qoŷiita': "Aupa'aguifŷi qome, 'aupa'axaaŷi' qome na 'adaŷipi, qalaxayi 'auachaŷi' qome na nshaxa, 'auŷoxoguilo naua noxoi-qui'. Qome sa qaŷapeque na mayi, nachi 'aupa'axaaŷi na nshaxa; huo'o' taq da 'au'axaŷa'aguet na lapaxaŷaxa na nodec, nachi 'au'amneguet na nshaxa. Cha'ayi ne'ena nodec ŷataqta qalota da naloxoyaxac, qaq paso'o', qaq 'am napacalec." Qaq iyf qailayiŷi, qaq nam laŷi qom qalaq mpa'atashiguem, nachi 'enauac totegue 'enauac ŷavicta.

Qaq ŷoxogo' cam nodec, nachi anac cam auot lta-adaic. Huafŷa, nachi na alo ishít da lapaxaŷi naq'en, nachi 'enaco' cam dapaxaguenataxastac:

--Qau'enaxaŷiita'ŷo' qome, cha'ayi aŷim sa'au-shiguem, ŷia someten na pa'ashiguem, huo'octox6u ca aviaq nam souaqto'ot qaica.

Nachi inoxooshiguemo', nachi nlotafŷom, coppa, qaq ca ishít da demejnaxanapec, nachi ila'a da

qaica ca aviaq. Na 'alhua qalaq 'enauac nhuana'aguet na piguem, 'enauac ÿapagaq. Imo', nachi ÿi'iguelaxa-fii, nachi 'enapego' so lañipi, 'eeta':

--Hua', qomi' shi'iguelaxasoxoshiguem. Qalaxayi qom qoqui, nachi qom qaviyiishiguem, qaq qanloitañi qome, yito' qomelom, nachi qaumejnaxañiñapec, yaq-to' qaica ca qodoiqui. Qalqo' qom qaumejnaxañi da chochi qaviyiishiguem, qaq cóu huo'o qome ca ñigui 'am nam shiguiñacpi.

Qalqa'a sa ishit co'ollaxa da qañalaxalec. Nachido' da huo'o na inoxooshiguem, nnaictague' ana lhua, nachi lhuottrashigue'm da demejnaxana'pe, nachi isoua inoictreec nque'elaxatta da piaxaayñi naua lhua'q, nachi ñigui na shiguiñac. Huo'o na ñigui na chiguiaxanguio, mañic, qataq 'enauac na lañipi shiguiñacpiolec se'eso qom. Qaq sa lcoshi'go', qaq nnoiquitchigue'm cauattaq'alo lamaxail, qaq nataq'en qoñitegallo da sa ishit da lhuotra-shigue'm da demejnaxa'n. Qalaxayi soo mayi co'olloxochi inoxooyishigue'm, nachi demejnaxana'pe. Nachi caa mayi nachi ltaq ñiguilo ana potai, nachi isoua je'c cam tedequelo. Qaq ÿoqo'oyi 'enauac ana potai qaica ca ÿale, ndota't ana 'alo.

Qaq cam deca'alaqtaxa'n pa'atreec da nnoxooyishigue'm, qaq co'ollaq nvilyishigue'm, qalaq qaica da huo'o ca aloi'c, qalqa'a qaica ca llale'c. Qalaxayi huo'o' ca na'a'q, nachi so ÿale dashilaxaataco', 'eeta':

--iCoué! Cappeque' ca i'ot da qanachaalataxac, qaq huo'o catta ÿalcolec.

Nachi saqañaloq da anac catta l'axañaxac, 'eeta': "iShiu! 'Au'enaxaatai', qanama'q qome caua ñoqolqados, qanamaq aca 'alole qataq ÿalolec. Qaq 'aupaxagueno' qome añi 'adhua, daigota ñi'iñalo caua llalqa." Qalaxayi so mayi sa ishit co'ollaxa da da'aqtaxanem aso lhua, chochi ivitta'a da hualaxai. Qaq co'ollaq ñiyiñi soua llalqa, nachi huayayi,

'alo qataq ÿale soua llalqa. Nachi je'c da lañaxa-taxa'c soo mayi, chochi ivitta'a da ÿi't, nachi ÿamaxa't da huadona't naq'en. Huaña, nachi lta nquictauec da lañaxataxac so qom, chochi ivitta'a da qaltaq qalota, vichiguñialo na qom.

Sa lcooshi'igue qaltaxa qañauo'o ca n'axañaxac da qoñinac qañavigaxat ana 'alhua. Qaq co'ollaq qaltaq qañavigaxat na 'alhua, nachi huo'o som qaltaq qaitaxañapegue' shiñaxaua. Nachi soo mayi co'olloxochiyi deshidaaxata'pe, nñoqtrashigue'm na 'alhua. Nachi qoñiitego' da huo'o da aloi'c. Qachi sogoto' da huo'o cam l'axañaxa'c. Qaq co'ollaq ime', nachi qoñiitegalo': "Cam qalavilliña, qaq nachica qome qai'oxochiñoigui na qadshiyiqui; qaq ca sa qalavilliña, qalaq qalaxasa'actaq cam aloic." Qaq qoñinacnaxa da dos ÿi'iguelaxalec da ÿavic ana 'alhua. Qaq co'ollaq mashi inoxonec se'eso nodec, nachi ltaq huo'o da lañaxataxa se'eso ÿallippi mayi qoñoxojñi.

Qaq mashi qañoqtegue da lañaxataxa, nachi huo'o' so na'a'q qataq huo'o aso 'alo nsoxoi. Temaq detoxon, qalaxayi qailogui' nachi qañalauat, qaidolec ca nodec qañasaxangui.

Qataq huo'o so na'a'q qataq anac so napalaxa. Qaq co'ollaq ñaq tata'a da anac, nachi anaco' so pioq quesaxaic nactagui na qom, qalaq 'enauac qañaqaictapeguet, qoñiita': "i'E, 'e, 'e, 'au'o-da'aguet!" Nachi qañasaqtague' qai'ottapeguet. Cha'ayi quesaxaic, qaq qañasaqtalecnaxa, qalaq qampe'eetac, chochi ivitto'o' ca qompi lañipi, qalaq ñaq 'eetalec qan'oyigui, qañasaqtalec. Nachi qaltaq queteuo'oguet ca lañi qompi. Sa lcooshi'go', nachi ivideguet na lshinec na noñicpi. Qaq nachi nedaño' caue qom lashi' qaica ca llale'c. Nachi co'ollaq iloda'a, qaq chochi 'eeta'po':

--iJa'áa, qachi nachino' na qai'axattacolec ne'ena pioqolec, qan'ottapigui so na'axalom, qaq

novitta'ague ne'ena!

Nachi 'enaco' so ÿale:

--iÑa 'auÿaxaneuga datanguio' na qal-lo'lec!

Nachi qaiÿaxaatapegueuga co'ollaxa, qataq qaÿa-uo'o ca lacanec, qataq qaiqui'axaatac. Nachi 'eeta'po' soo mayi:

--Qaica 'oitachi huo'o ñi qadelolec, 'onaxaic gome ñatadenaq.

Qaq mashi qaÿoqtegue co'ollaxa, nachi soo mayi do'ochi', cha'ayi mashi pe. Qaq co'ollaq mashi laifi so pe, nachi soo mayi qanquetoxo'n, nachi qoÿiitegalo', qoÿiita':

--Aÿim ñanac da qami' sa'aqtaxanema, ÿataqta gome ada'ada qo'ipaq. Qaq 'auquesoq gome ana nashivic, 'andoxotteec, qaca aca 'aualecneguet. Qaq qom mashi ivitshiguema na lqasaguifi ada'ada qo'ipaq, nachi 'avi'axanguet na 'adquesoxoshic. Qaq da mashi ivi' caua dos na'axa'te da inoxoneuo aÿi nala', nachi qaÿalon que'eca qo'ipaq.

Qaq qaÿamato'oto' so mayi, qalaq ÿataqta qaica ca 'en'ama caua alogo da lya'c, ÿataqta 'onaxaiqa. Ime, nachi so mayi 'enapeco':

--Hua', 'eeso'ya' qami' shica'aisalo, cha'ayi mashi huo'o da qad'axaÿaxaqui. Qaq qami' qaica gome ca qadqouaqai qom qauquesoxoñiitac, nda'a't da qami' chaxadaiqa, qaq nda'a't gome na 'etaxat qanÿomiitapigui.

Nachi se'eso ÿale ÿataqta ilotegue dam n'aqtac. Lecpato', nachi nquetoxon aca lhua, 'enaco':

--iShiu, 'anlouec. Ten, huo'o da qad'axaÿaxac.

Nachi da'aqtaxaatapeguem. Qaq cam yi'oxoñi nte'etom, nachi 'ottauec so ÿale da dequesoxon, nachi iquesoqtac ana nashivic, nachi laÿooshiguem, chochi ividaxattashiguema cam naloq nec, nachi ÿi'axanguet da lquesoxonaxac. Nachi jec queuoiguilo caua dos na'axa'te qataq ca lÿa na'a'q, nachi mashi na'a'q laifi co'ollaq inoxoneuo aso nala', nachi anac na

'ico' loiQUIAXA, qasshiu.

Huaña, nachi na qompi ŷi'iguena't souaxat da qaica ca ŷavic ca nqo'ipaq, nachi 'oonolec cam nodec mayi lashic na nashivic ŷavictac. Nachi qotaŷa cam hueta'a soo mayi, nachi qaŷauotaico' da qalaponalec ca nodec, qalqa'a so mayi sa ŷashin, cha'ayi ilotagui cam n'aqtac.

Sa lcoshi'go', nachi anac na nqouaxa, nachi ŷoqouat so shiŷaxauapi. Cha'ayi qaica ca qaŷachigoxota'ague ca nallic, cha'ayi ŷataqta napanñi dam huo'o ca n'epe, nachi som shiŷaxauapi nqui'c naua lhue, huo'oi na llaqa' 'ico' ana cote. Nachi ñim huo'o naua llalqa, nachi quetot da chicta'pe, c6u, chochi ivitta'a da ŷauta na llalaqpi. Nachi qailotaigui nam ŷipi, naxa da huo'o ñi chochi naxaŷapiguiñi na l'ochaxa, nachi qanqapaxanot, nachi qancooyigui da qanalllic, qanaviigui qannactauec, qap, qap, qap, chochi ivitta'a da qananau. Cha'ayi naua lhue na mayipi 'ico' ana cote.

C6u, mashi nayiichiguiñi ca nashivic mayi nle' lashic. Nachi huo'o acatta ŷi'axaino'ole i'attapigui aca l'adaxanaxequi. Nachi 'enapeco':

--'Ico' na sasaguettac, qami' iuadolqa; qamaq na'a'q cam selota'aguet.

Nachi nquietauco' na l'edaxa aso nala'; qaŷoqtegue, qaq yi'oqta yi'oqchiguiñi.

Nachi qaŷamataiguio' ana qo'ipaq, qalaq mashi ŷoqovi'gue na amap ŷita. Qaqca nnoxoneec aso nala'. Qaq nla'a'to' na ŷallippi, qaica qappi' naua lchilolqa qataq naua lhua'q qataq naua lqoso'chi lta'al, ŷataqta ŷapo'otom na ŷallippi. Nachi ñi 'oonolec so mayi lŷateec añi lamoxouole da jec, qalqa'a mashi ŷi na amap. Qalaq qolavigui-shi' naxa da yi'igoxon da ŷi'ico na amap, nachi qaltaq anoltac, anolec na amap, cha'ayi ñaq chicta'ague da chictac na maichi lŷa. Ime, nachi so ŷallippi qataq jec da lañaxataxac qataq lacchiguiñi

qataq ñaŷamaqchiguiñom da lco'oxoc.

Qaq co'ollaq mashí qaŷoqtégue de'eda, nachí qaltaq anac ca auot, iqasshíu! Qaq da vi'iiguét, qataq chauec añi nala'; yi'oxoñi mashí na'a'q laiñi, qataq anac, iqashíu!; yi'oxoñi, qataq anac, nachí 'eetai'. Cóu qaŷoqtégo', nachí anac na nŷaq huale-goiguilo naua noŷaqa. Cóu mashí qaica ca lapiaga' na qom. Qaq mashí qaŷoqtégue, nachí huo'o na idoshiguem na l-le', ŷauo'o na lmalolec. Qaq co'ollaq qaltaq anac ca auot, nachí qaica ca nodec lma'. Nachí huaña, qaq huo'o na ŷalauat na lqouaxa, nachí najñi qappom, nachí ncooyigui ana cote.

Hua', imo', nachí ltaq'imñi na 'etaxat, nachí qaltaq huo'o na lca'alaxaicpi so qom, qataq ipacetégue da deço'o nam lca'alaxaicpi, nachí qataq nquictauec so qompi. Mashí qaŷoqtégue, nachí nlagaxajñi vichiguiñalo so qompi.

Qaq co'ollaq mashí qaŷoqtégue de'eda, nachí huo'o so na'a'q, nachí yi'oq som ŷallippi mayi nañigui co'ollaxa na maŷopi. Yi nte'eta quenaxa nachí noviyiñi, nachí yi'acotac. Qaq yi avit qataq ŷi'iguélaq, huaŷoshiguem; yi'oxoñi qataq noviyiñi, nachí 'eetai', qataq yi'acotac.

Qaq anaco' som Huaxaŷaqa'lachigui'. Qaq so mayi qoŷinac yi naasaxai' nami'chiŷaq, huo'o da n'onataxac, huo'o da aloic. Nachí so mayi ilalco' som yi'acotacpi, nachí taxaama. Qaq ña qaŷataxaamo' som yi'acotacpi, nachí iquinaxaama, 'eeta':

--La', qalaq qavi'acoitaco', iyiqui'i. ¡Chaxanaq aŷim qami' setaua'n, shi'aco!

Nachí so mayipi 'enapeco':

--Aja', 'ayala. ¡Huo'o pota'a ca 'adaleguec?

Nachí jec da ngo'onaxaama so mayipi. Qaq

co'ollaq ividaxaama, nachi inattaco' so mayipi, 'eeta':

--¿Chaq huá'ague ca qauachigoqoita'ague, ñale't?

Nachi so mayipi 'enapeco':

--Qomyi sachigoxosoqta'ague da piguem, qaq qomele avit, nachi shi'iguelaxasoxoshiguem.

Nachi som Huaxaŷaqa'lachigui' 'enapeco':

--Shiu, qami' shigoiguilap, ñale't.

Nachi so mayipi 'enapeco':

--¿Ca 'éeteco' da qojec, yi qaicaua caua'adaua't?

Nachi so Huaxaŷaqa'lachigui' 'enapeco':

--Qomyi qauauoŷap caua ñime naua qadaualli', nachi maichi sa'aldeuo qome.

Nachi so mayipi 'enapeco':

--Aja', ŷataqto' qomele, qom mashi soqolaqtac.

Qalaxayi so mayi ŷataqta ŷi'iguelaqtaigui so mayipi da yaqto' qaŷauo'oi caua laua't, chochi ivitta'a da qanasachigui, nachi nal'en qaŷasaqpega't aso lauapi. Nachi so mayi ŷacoota'aguet, nachi idá i'adeuo, nachi ŷi'iguena'pe naua laua't, nachi 'enapeco':

--Aja', nagui mashi ishít da ashic.

Qaq co'ollaq ña yi'acotac so laŷipi, nachi mpadenaxanapiguishiguemcnaxa, nachi ivitta'a da ishít da naŷoshiguem, nachi coleelec so mayipi nachi qailoto'ot qataq qai'alaqtalec. Qaq so mayi nachi lamaexa da n'amqajnaxec, nachi nquigui-shiguem qaŷoqotchiguemec. Ime, nachi ncolliifi, qauom, nachi pichiguiñi, nachi 'enapeco':

--¿Cá, nagui mayi yaŷamaqchiguiñi huo'o naua ŷaua't!

Qaq co'ollaq mashi qaŷoqtegue da yi'acotac so mayipi, nachi ncoyiguina't da jec, ŷi'iguelaq. Nachi ŷataqta saqáŷaloq da naŷoshiguem, qaueuf da l-lamaxa ana lauapi, nachi nataq'en ŷalecteuo so Huaxaŷaqa'lachigui', ŷataqta hua'auapec. Qaq mashi qaŷoqtego' so mayipi, nachi ca Lesoxo'n

napoc aca laua, nachi ñalateec. Qaq 'enapeco':

--iTaicnáu ana ñalate ñaua!

Nachi 'enauac som lañipi nataq'en napoc ana laua, nachi ñauo'o ana lalate. Qaq som Huaxañāqa'lachigui' nataq'en i'alaqtai' qataq ñalecteuo da napoc-tac ana laua. Nachi ilamaxatalec da napoc asom ñataqta ñañoqchittac, nachi nlamaxatañi co'ollaxa da najñi. Nachi co'ollaq nviyñi, nachi ñataqta dolachigui. Qaq co'ollaq qañoqtegue, nachi anac so l'at lta'adaic. Nachi mpetetaxanashiguem, qaq 'enapeco':

--Ñataqta amasa so i'ochaxa.

Ime, nachi jeeco' cam tata'ague, nachi chochi ivitto'o' ca hueta'a ca shiñaxauapi mayi ñalattac na caipi, nachi lta nshigueetoigui ca mayipi nataq'en decanaxaatapegueuo. Qaq naxa da huo'o ca qoñit caaño, nachi ñi'iguenoigui ca lauec. Qaq so mayi nachi i'oto' ca lañic pedaxanaxa l'oc. Qaq qopitto'o' na lañipi naxa da nqoviilec na caaño, nachi nauetauo, nachi qainoxoolec na lqosot, nachi iyí qaicolatac. Qaq co'ollaq mashí lta qan'odeuo na caipi, nachi so mayi ñalecteuo da deqoinaxanapegueuo, cha'ayi mashí huo'o so lañic. Nachi tajlec so mayi so caaño lhuadaic mayi ñataqta lta'adaic, nachi nqoviilec lqoñiguishic. Qalaxayi napacashiguem co'ollaxa aca lashi ca lañic so mayi, nachi so mayi ñaxachigo' na lasot ca lañic nachi ña qañauogoleno' lotai. Co'ollaq ñaq chita'ague, nachi i'alaqtai'. Qañoqtego', nachi ñimaq ana lapique, nachi colaqhuc, nachi jec da colaqtac. C6u cam nshitaique.

Nachi anaco' aca late'e, nachi lañooteqa't na logoxoshitpi. Qaq mashí sa lcoshi'gue, nachi anaco' ca l'at, qaeuf. Nachi lta mpetetaxanashiguem, nachi ltaq 'enapeco':

--iAmasa so i'ochaxa! iÑa so'ochito' lotai!

Qaq ca yi'oxoñi, nachi lta ñalecteuo deqoinaxaa-tac. Qataq huo'o ca lqoiñiguishic, galaxayi ñaño-maqchiguño' aca lqoina lashi. Nachi cá nataq'en huo'o ca lalaatac caaño. Qaq que'eca na'a'q, nachi huo'o' ca nlectelec shiñaxaua, taña'a cam lañipi qompi. Nachi inattaco', 'eeta':

--¿Huá'ague ca 'aigue?

Nachi som shiñaxaua 'enapeco':

--Qomyi saña'a yi qadañipi.

Nachi so mayi de'elpaxana aca late'e, 'eeta':

--Donapego' qome aca i'airetto da anac ñi'iguena'a ca laidaso.

Qaq co'ollaq mashí nvi' aca l'aide, nachi 'eetego':

--iI'aide, 'aumatta qome na lapat, cha'ayi qataq sauo'o qome ca ñalaatac lña!

Qaq co'ollaq mashí qañoqtegue de'eda, ltaq jec co'ollaxa. Qaq qañoqtego', nachi queto'ot na loigue ca aviaq. Qaq mashí nasamñi, nachi tañoto' ca lpaqal, nachi ñacona aca lteguete da dañaco. Nachi 'eetaco':

--¿Chaq néta'ague cattaq iyiqui'i, nchiga alap?

Qaq coppom, nachi nchittai' cam quiyoc, nchitta'a so mayi, nayiito'o', nachi ntaxañapega, 'eeta':

--iDañoxongui lqolo!, qalaq ¿'auañacotaco'?

Nachi so mayi 'enapeco':

--Aja', sañacotac.

Nachi iñaxano' so quiyoc, 'eeta':

--Ña 'ayala, iyiqui'i, nchiga alap.

Qaq ñoqo'oyi nam qompi co'olloxochiyi ñataqta sa ñala'ac da ishien na layic.

Nachi qainattaco' so mayi, qoñiita':

--¿Huá'ago' ca 'eetec ana 'adteguete?

Nachi so mayi 'enapeco':

--Qomyi ana mayi maichi iquiyaqte.

Nachi som quiyoc denataxan, 'eeta':

--¿Huá'ago' ca 'eetec da 'adquiyaqte?

Nachi som Huaxaŷaqa'lachigui' 'enapeco':

--¡Cúuc! Qomyi saconguc caillayi ana ŷoqolo, nachi ñapoguec ana iquiyaqte. ¡Ten, da 'anshaique da sauqo'o aca 'adteguete, nachi ñaqataq aŷi 'adquiyaqte!

Nachi ŷi'iguelaqto'ot so quiyoc, chochi ivit-ta'a da ishit. Nachi ŷamaxalec da nnaaŷi so quiyoc, nachi 'eetega, 'eeta':

--ŷataqta 'au'enaxaatai' qome, sa ishit da 'andaqa.

Nachi co'ollaq nnaaŷi so quiyoc, nachi qaŷacongue ana lqolo. Qaq co'ollaq ñaq chita'ague, nachi ña desoqtai', qalaxayi qoŷiitega da ñi'imaxatta. Qaq co'ollaq masŷi ivideu'a ana napocna aso lquiyaqte so quiyoc, nachi ŷataqta ŷaŷamaxattec, nachi napoque', qappoc. Nachi so quiyoc ltai nqoshit-chiguem, nachi i'alaq, "ñau, ñau, ñau". Qaq som Huaxaŷaqa'lachigui' 'enapeco':

--ŷataqta damchigui qom sachic ana 'adquiyaqtole, iyiquio'o'lec.

Qaq iyóu ŷalauat so quiyoc, nachi icolatac. Lcopata, nachi iŷodacachi na logoxoshitpi. Nachi ŷaneuaq, ŷauo'o aso laŷi lataxaqui so lqaic, qataq na lchishit. Imo', nachi deque'etac. Ime, nachi ŷataqta huo'o na laquip.

Nachi n'axaŷaxaachiguiño': "taj, taj, taj."
Qaq 'enapeco':

--i'A! Ña ñoqo'onalaí ñiua iyico.

Qaq co'ollaq ivitalo, nachi iquiiita'pe, 'eeta':

--La', iyiqui'i. ¿Huá'ague aca qadaquipiaxa-qui?

Nachi soo mayi 'ena'po':

--Aque', qaca aca qadaquiapiaxaqui.

Nachi som Huaxaŷaqa'lachigui' 'enapeco':

--i'Táloxochi qaco'! ¿Qaq ana qol yi huetalec ana 'anashiplaue?

Nachi som lashinec 'enapeco':

--Huetalec mque', cha'ayi quenaxa da selem ŷaquip, nachi lta ŷicoŷaxanalo, nachi mme na ŷaquip lamaic.

Nachi so Huaxaŷaqa'lachigui' 'enapeco':

--'Ai'ap, 'aualemaqta, toiguilo l'ai'te. Huo'o quiaxa aŷi ŷauegue lapat laŷi'.

Nachi so lashinec 'enapeco':

--Ñoqo'onaxa, semejnaq qom 'am 'eesa, qaq 'am sauegaxaama aŷi ŷaquip laŷi'.

Nachi som Huaxaŷaqa'lachigui' 'enapeco':

--i'Qayalaŷi!

Qaq co'ollaq qaivita cam lanataqa', nachi ŷachaxaatac asom laueguepi.

Nachi som lashinec 'enapeco':

--Hua', nagui qolaq, 'am sachaxanaxa aŷi qadaquip laŷi'. Qalaxayi nachi sachigoxosaqafni, cha'ayi aŷi mayi na'atague da le'ego.

Nachi som Huaxaŷaqa'lachigui' ŷataqta hua'auap, ŷala't caua lashinego. Nachi som lashinego 'ena'po':

--Qom mashi sovidaqaasom, qanachi 'aullipŷi. Nato' qomelom, nachi ŷinoxonaxashiguem qome.

Nachi som Huaxaŷaqa'lachigui' co'olloxochi ividaxasom, nachi nqapaxanaxasom, nachi ŷataqta iuomaxaŷi na lqaic. Qaq soua lashinego nachi napoca'aisalo naua l'adaxaiste, nachi i'aldaiya'. Nachi ŷi'iguelaqchiguilo, qaŷi'iguelaaxalo caua laueguel som Huaxaŷaqa'lachigui'. Qaq co'ollaq qaivitalo, nachi qanqochinaxa't.

Qaq mashi sa lcoshi'go', nachi nnoxooshiguem so Huaxaŷaqa'lachigui' ŷamattalo, nachi 'enapeco':

--Ñaqaiyiua yiua iyaqa.

Qaq mashi sa lcoshi'go', nachi ŷoqta ichimaxa-
talo, nachi ŷi'ileqpigui' da chochi l'adaxaiste
soua n'attrañi. Nachi mpadenaxaashiguem, nachi
jec, ivitalo' caua laueguel. Nachi mashi sogote
da qanqochinaxa't soua laueguel. Nachi iso jec,
chochi n'aloxoota'acda', qataq deualaxaatac.
Qalaxayi mashi sogote da qaŷatenachit.

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

So tapinec tres co'ollaxa soua llalqa, nachi huasou aso lamoxoua. Nachi jec da nda'ato soua llalqa, qaq huo'o aso llale 'alole. Qaq soua ñalerolqa dos, qaq nachisoua soua n'autrashigue'm da ñi't. Qaq aso 'alole, qalaq nachaso aso ñoqta n'asa.

Qaq huo'o so na'a'q, nachi so tapinec nñaxaa-ñalo soua llalqa, 'enaco':

--Qayalafñi, qolaq, yaqto' quenaxa da huo'o na iquesoc, nachi 'enauac da qami' comadaxaiqa.

Nachi somayi jec, imatta so llalaqpi. Qaq qa-ñoqtego', nachi huo'o cam ilalec dapic, qo'ilala', nachi qanqatta'pe.

Imo', nachi qaltaq je'c, qaq co'ollaq mashí qa-ñoqteguelo, nachi acatai' 'alole huo'o ca ilalec qo'ilala'. Nachi deñaxaataco', 'eeta':

--iTaxade! iQo'ilala'!

Nachi anaco' ca tapinec co'ollaq hua'aqa. Nachi iquesoqtac. Qaq co'ollaq mashí icolaxatalec ca lli'ac ca qo'ilala', nachi ca'ai ca llalaqpi.

Nachi 'eetego', 'eeta':

--Maichiyo' qom 'enauac da qadomi, qaq ca maichi qauñaxañi. Qaq nagui añim sateuga ne'ena.

Imo', nachi deque'eta'pe soua ñoqolqa. Salco-shi'gom; nachi ime'. Nachi je'c, qanñaxaaña quenaxa aso 'alole, qoñiita':

--'Ayala, 'anque'emgue, no'ole. 'Auanateuga ne'ena.

Cam que'eca ñoqta sa iñoteec lqaña, qalaxayi 'enauac aso mayi da ñataqta qantela'a. Chochi i'alaqpiguio'le quenaxa qataq qanpenashiguem. Nachi soo mayi quete'. Qañoqtego', nachi deñaxaata'pe, 'eetra':

--iTaxarau! iTaxarau!

Cóu, qaica da ñasat som qaiñaxaataique. Nachi qaipettega da mashí qañoqtegue so mayi. Qalaxayi

soomayi naxa da huo'o yi ivitra, lta deŷaxaata'pe:

--iTaxarau! iTaxarau!

Cóu, nachi nquictauec da nŷaxanaxac, qalaq qai-
ca da hua'aqa som qaiŷaxaataique. Nachi soomayi
quete' cam tatra'ague. Qalqa'a nachi demitaxaa-
te' dapic. Qaq mashi qaŷoqteguelo, nachi qoŷiite-
go' aso 'alole da deŷaxan, cha'ayi asomayi ŷataqta
lauotaqte so lta'a. Nachi asomayi deŷaxan,
'eeta':

--iTaxarau! iTaxarau!

Cóu, ŷaq 'eetalec da sa ishít da qaŷasateguet,
nachi somayi quete', qaŷataueeguelo quenaxa qataq
deŷaxa'n, nachi 'eetai'. Qaq mashi qaŷoqteguelo
da lqueuoxo'c, nachi mashi qanasamiisop acam qa-
chipe, cha'ayi soomayi qaŷalata'agueta co'ollaxa
aso qachipe. Qaq qaŷoqtego', nachi som ŷi 'eetaco':

--¿Chaŷ shinaqteco' ana qachipe, yi qaica som
qadta'a?

Qaq 'enaco' cam lqaŷa:

--Moxochaqap da 'auachitac, yaqto' da huo'o ca
selaqalec dapic, nachi maichi sequesoxosoq.

Hua', nachi qaŷachitac aso qachipe qanallagui-
shiitac. Nachi quete' soomayi deŷaxanguelo, qalaq
cóu cam nta'a. Chochi inoxotrauegue da laŷi ca
aviaq, nachi quetro'ot ca loigue. Nachi chochi
'eeta'po':

--Cóu, yi'oqta da ŷaqa'a na ŷanaxague.

Ime, nachi ltaq je'c, qaŷoqteguelo da quetro-
'ot na loigue ca aviaq. Nachi so 'oonolec 'enape-
co':

--Salataqap ana qachipe ŷapacteec da lsallaxa.

Nachi qailo'o' so qoto'lec togaxadaic, nachi
'eetaco' aso 'alole:

--iPichoqo'olec, 'auaconeu'actaxa, sauo'o
ilolec!

Nachi somayi nqapecot so qoto', da huotaique
da ŷaŷin. Qaq co'ollaŷ mashi iyaxalec da ipoquen,

nachi som qoto'lec 'enaco':

--Shit, shit, iSa ishit da aŷim 'auaŷin! iTen, huotaique da 'am sa'aqtaxanem!

Nachi so nogotolec vi'iteguet, nachi sa ishit da ŷaŷin.

Nachi som qoto' da'aqtaxan, 'eeta':

--Yi'iyi cha'ata le'ego huo'o aŷi 'alo ŷi'axaino'ole, nachi netaŷa. Qaq aŷimayi ŷataqta late'e-dai, qaq yi netaŷa aŷimayi ŷataqta salliitelec. Qaq qom qaviyu'a, nachi aŷimayi ŷataqta qami' ŷoicna'pe, da huotaique da qami' chi'c. Qalqa'a huo'o ana ŷaxat da huo'o taq qauataiuec. Cha'ayi qom qaviyu'a, nachi aŷimayi qome ŷataqta ŷalona-
lec ca l-le'. Cha'ayi ŷataqta huo'o da lpe'e, da qami' ilo'oto, cha'ayi qami' lqo't. Qalaxayi qami' da qaualaqailec da i'aqtaxanaxac. Qaq qom ŷalona-
lec ca l-le', hua', qaq qomi' ŷamaxalguete da qauquichichifoigui. Qalqa'a sa ishit qome da qaualaqaiguete. Nda'a't da maichi qauamaqailec aŷimaxa da maichi iquichichigui. Qaq qaumichifi-
ŷo' qome da ŷataqta sa ŷasagueden da iquitetoigui, 'eeta': "iQappof! iQappof! Nachi 'enuac qome da ŷalaqnoigui da ŷavigoigui na l-le' lashicpi, nachi qami' qome qauqopitaxaŷiŷapec da qauamaqaiuaq, qantoxoŷiŷalec, ŷataqta qan'aŷaxachi, qauloŷa qom qami' ŷalaua't na pe.

Nachi soua ŷoqolqa je'c ltai, ŷataqta ŷalamaxat-chiyigui cam qoŷicapiguŷa. Qaivito', nachi 'adá qaila'a.

Nachi aso mayi i'alaqtapeguete soomayi, 'eeta':

--iA'áa!, iuadolqa choxodaiqolqa, qanqa'en-
quiaxa, ŷi'achicolec, iuadolqa!

Nachi asomayi lhuotalec da ŷalon ca l-le'. Qaq ŷataqta 'en de'eda l'aqtaxanaxac som qoto'.

Imo' da ŷalon ca l-le', nachi ŷamaqtapeguete soua ŷoqolqa da yaqto' iquetetroigui ca

nodec, 'eeta':

--Iuadolqa, qauquichichiñoigui na qal-le'.

Qalaxayi soomayi 'ena'po':

--Come, sa saŷatenaq da sequetetaxaigui namayi, cha'ayi sa sanaiqa'ac.

Nachi asomayi qataq 'enapeco':

--'A'i, 'auquetetoigui iualolec.

Nachi soomayi qataq 'ena'po':

--'A'i, sa seshitaq qome.

Hua', nachi aso ŷi'axaina' lotai, nachi ŷia iquichichiguio' so l-le': "iQappof! iQappof!"
Ña nquictauco' na l'edaxa so nodec: "iQauef!"

Hua', nachi soua ŷioqolqa ŷataqta qantoxonalec co'ollaxa aso ŷi'axaina' late'e' da qaŷamaxauaq. Temaŷmpadenaxaata quenaxa, qataq qaŷamaxaŷni, nachi 'eetai'. Nachi chochi nquicta'a't da l'alaxac, nachi ŷavicta aso ŷi'axaina' late'e'. Ayí ŷavic.

Qaq dam lŷa l'aqtaxanaxac so qoto'lec 'eeta':

--Qom ivita da ileu qataq ŷavic aña'añi ŷi'axaina', qalaxayi na huetaguilo naua ltetel sa ishít da ileu. Qaq 'auaŷamaxatteco' qome 'enauac na huetaguilo na ltete da 'aualauat, ŷataqta 'anmatchiguíñi. Ten, qom huo'o ca 'ai'it, qaq nachina qome na ishít da denagaxan, ca inac qataq ileu. Cha'ayi na huetaguilo naua ltete aŷimayi n'adaxanaq. Qaq aña lŷa ltete qalaq huetagui na pioq, qaq ŷataqta qauaŷamaxachiiteque qome caua piooxo. Qaq caamayi ŷataqta saqaŷaloq da ŷi't.

Dam lŷa l'aqtaxanaxac co'ollaxa so qoto'. Chaxan'eesa co'ollaq ileu aso ŷi'axaina'. Nachi ganaueca'ata, nachi co'ollaq qaipeleguelec aso 'oonole ltete lŷa, nachi naualguec na l'ec n'adaxanaq, nachi qaŷalauatta'aguet. Qalaxayi huo'o co'ollaxa na qoŷit, nachi qaiquetetaueegue, qoŷiita': "iQappof! 'Amo' qanlem qome." Ime, nachi qaltaq qaipeleguelec aso lŷa ltete, nachi iyíua cam pioq llalqa.

Nachi acam na'asole 'enapeco':

--Ilolco' ne'ena lya.

Nachi qanaloguilo caua pioq llalqa, yataqta qayayamaxatteque.

Qaq ca lya yi'oxofni, nachi iniuva pasa'a da yi't. Nachi je'c soua floqolqa cam tajda'ague. Qaq nachi qayachigoqchiguiña cam lma' acam yi-'axaina', mayi qayavigaxat.

Nachi isoue je'c cam tatra'ague. Cou, cam lta'a. Nachi soomayi qataq tajdoigui cam aviaq, nachi chochi n'axaachiyifni que'eca na'a'q. Qaq anaco' ca lya na'a'q, qataq isoua je'c, qanayic-taigui cam aviaq, qanmittaigue som nta'a, galaxayi sa ishit da qayanata. Qaq cam piooxo nachi nquic-trashigue'm, mashi yataqta lta'adaiga. Qaq yooqo-'oyi, co'ollaq mashi nasamni acam 'alole, nachi qayi'iguen da qoyanalec som lalo pioq, qalqa'a so pioq ishit da yachi asomayi.

Cou, nachi netalec somayi, yacootagui na lana'y laue, nachi ca pioq yataqta nchitchiguiñi naq'en da lqueuoxoc, yataqta huo'o da ltelaxa aca n'acodo. Nachi soomayi quete' que'eca na'a'q, chochi inoxotraueegue da layi ca aviaq. Nachi qailauga na laifi ca n'onaxa, nachi qailaugo' ca mafic lta'a'.

Nachi cam mafic co'ollaq ila'agueta soomayi, nachi noyin: "iTom! iTom!" Nachi som floqolqa yamaxalguete soua lalo piooxo se'eso mafic.

Nachi ña qaiconnaxanguio' que'eca n'onaxa, que-to'ot qanqofin na loigue cam aviaq se'eso mafic. Mashi yaqta'a quenaxa da qaiwi', nachi mpadenaxa-napiguishiguem ca mafic, mashi yaqta'a quenaxa da qaiwi', qataq mpadenaxaashiguem, nachi 'eetai'. Qaq co'ollaq mashi qai vittac, nachi so mafic nayoxotchishiguem, 'isou huaño. Nachi soua piooxo nataq'en nayoxotchiyigue'm, petreuo da je'c. Nachi soua floqolqa nataq'en je'c, hua'auteec cam

ŷi da jec. Ime, qataq jec som lŷa. Ime, qataq jec
asom 'alole.

Nachi qaŷatateueeguelo soua piooxo cam tadeque.
C6u, sochi ivittro'ot co'ollaxa na piguem. Qaq
co'ollaq mashi ivitshiguema na piguem so mañic,
nachi qaivi'. Nachi soua piooxo netrot na lqosot
so mañic, qainactau'a na lqosot, qalqa'a sa ishit
da qaŷalauat, sochi inactrauo soomayi.

Qaq soua ñoqolqa, nachi ŷataqta nalochiyiñi,
ŷataqta huaqta't. Qalaxayi pa'ateuo som ŷi, qaq
soua n'asodolqa nca'atreuo, qalqa'a ŷataqta nalo-
chiyiñi.

C6u, nachi huejdashiguema na piguem. Qaq iyua,
nalochiyiñi. Yi'oqte' naxa da ivita yi n'omaxa,
qataq som lalo piooxo nalochiyiñi.

Qaq 'eda da n'aqtagec soua tapinec llalqa.

So qoñigoxonqalo'oi'

Qaq da n'aqtaguec so Qoñigoxonqalo'oi', qalqa'a qoñinac yi nachaso asom dapichi' asom huadonguet aca llale co'olloxochiyi somayi. Qaq som qoñigoxonqalo'oi' qoñinac yi somayi řataqta 'onaxaic. Qaq řoqo'oyi řataqta nqopitaxat, qataq řataqta qancottagui.

Qaq anaco' acam dapichi' llale, řauootac somayi. Qaq avit quenaxa, qataq qananařa somayi nachi 'eetai'. Qaq masi sa lcosi'gom, nachi somayi ishiti da huadonguet asomayi.

Qaq nachi 'eetego', 'eeta':

--'Au'auaxaafi qome da 'aucoyiguen ca 'adta'a. Hua', qaqca ishiti da 'am řamoxoua. Cha'ayi ařim sauana yi qadmeyi, yimayi huetařa ana aloři.

Nachi asom qa'afi řec co'ollaxa da icoyiguen asom dapichi'.

Qaq asom dapichi' 'eetego' asomayi, 'eeta':

-Aja', ishiti da 'adamoxoua camayi, qalqa'a camaxa no'ono' da řataqta 'am ichoxoden, nataq'en ařim, ařim ichoxoden.

Nachi soomayi co'ollaxa huadona't, qalaxayi som qoñigoxonqalo'oi' yi řataqta qauemaic qataq ři'oxonnaxaic. Nachi řataqta sa nařaxanapac. Qaq nuo'o' ca pe, nachi som qoñigoxonqalo'oi' řec da ři'iguena'a so lacho'. Nachi řataqta nactapeguelc da iloquiixaatac, huac quenaxa da qařalauat so dapichi'. Nachi som dapichi' co'ollaq nhuogoxoguet so ladonaxanec, nachi řataxaalec da icanapac. Nachi so qoñigoxonqalo'oi' řataqta qaicanangui na 'etaxat: "Qappom". Nachi som dapichi' iřaxane co'ollaxa ca lauanecc lacataic. Nachi nqapaxaalec naq'en.

Qaq iyóu, pa'aguři. Qaq masi sa lcosi'gom, nachi acam qa'afi mmaatacot som lta'a dapichi'. Nachi 'eetego', 'eeta':

--Nal'enctaxa taxade, 'ai'axaneec yimayi, 'ee-
so'oya' souaxai' daŷajnataxan nagui.

Nachi som dapichi' naviguishiguemo' somayi,
qalaxayi mashi nchiga na l-laq.

Qaq ŷoqo'oyi nam qoñigoxonqalo'oi', namayi
ŷapagaq na l-laq.

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

Dá'maq 'auaxaic 'neeto' na'le na moqoit

Co'na' saqa' novijta'a najo 'laua na moqoit, naxan ŷoqo'o' ca na'gue, qam nagui se qaŷa'den cá'maq hua'gue chaqai cá'maq lenaxat chaqai cá'maq pa'ŷa'gue. Ma' queca'maxare na'le chi namaqatajlec, ca qaica ca lenaxat nqai'en ná'maq 'laua neetalec. Qam na pi'xonaq chaqai na 'viiquiaxai chaqai'eno' 'ue. Chaqai quecá'maq neeta'gue totqai lligueme' na isegueŷac sham nimiguifi.

Ca 'uo' ca na'xa'a, ca ro'uenaxantaco' ca 'óna 'viiquiaxai. Ma' 'uo' ca leuanaxanaxac, quiyim 'ue cá'naq liŷa 'laua. Qam qaŷapaxaguine'teco' cá'maq 'ne'tegue quiyim ŷovijta'a. Qam cá'maq ŷaaxa se qaŷa'den, ma' quená'maq moqoit nallaqo' sqaica ca ŷaaxa chaqai ca lenaxat ca na'xa'a chaqai ca shiraigo.

Ca qohinapego' cá'naq 'viiquiaxai:

--'Niŷapego' na qauori quecá'maq na'xaŷaxan, ca na'maxajŷo'.

Qam quecá'maq neeta'ño' na'le 'xoico' ana qo'paq pa'atetam. Ca 'naeco' cá'naq 'viiquiaxai:

--Huaxaŷilco' ana qo'paq pa'ateta, ca' shi-viaxachii. Ca ma' rashivi, ca shichiŷaqsom quena huaxaŷaq cana huaxai. Qam coñiriŷañi, toco' ma' ŷovirerec caua na'xata' qanaloqojonqa. Ma' so iuanaxanaxac 'neetasa': naxan 'ue cá'naq liŷa 'laua qaica qom naalec. Qaŷachaxantac ca ma' sovitaxa, ca' chi qara'a', ma' quecajo 'laua ŷaat-qajam 'xoic na isegueŷac qaŷauaque qonoq. Ma' najo qaŷaloq qanalauajŷi ma'le na qom, ca' qaica ma'le ca no'uenañi quena moqoit.

Ca ná'maq qom na'xaŷaxanta, ca ná'oco' na'maxaj-ŷi chaqai rouaxanaxan cacá'naq qo'paq qohintapega. Ca co'na' rashivi, ca' ishitasom, ca' coñirañi.

Ca co'na' ŷovirerec caué'maq naloqojonqa na'xata' na'maqataxaqui', ca lotqai ro'uenaxano'

ca 'viiquixai. Ca 'naapego' cá'maq na'xaŷaxanta, quiyim quiñi 'óna renojlec ca louaqneguesec qo'-paq. Qam liŷaataxasom cá'maq 'viiquixai, chaqai ná'ogue na llaalqai. Ca co'na' cá'ogue ŷa'maxañi neetalec na qo'paq, ca' ichaxagui ca lequet na qo'paq ma' ná'ogue ncoñiretañi. Co'na'le, ca ro'uenaxano' ca 'viiquixai, ca 'uo' ca nonot, ca cá'ogo' cá'maq qo'paripi qoyintalec ncoñireta'ta' ŷaŷoxon nqohin queca huaxaŷaq. Ca mashic 'vio' caua na'xata' queeta neetalec ca qo'paripi, ca novijto'o' na'le najo 'laua. Ca ipaquichiguió' dá'maq 'naaco' na'le cá'naq 'viiquixai, quiyim 'xoico' na'le na isegueŷac qaŷauaque loq, chaqai cá'maq no'uena'ta cá'oco' qanalauajñi.

Qam sqovito'olqai' caua'maq novirera'to' na'le quenajo 'laua. Qam 'xoico' ca ŷaxaripi neetalecna, ca chi nqo'netauec, vire'to' na' ni'ic lodegaxat. Ca novijto' na'le na doqoshi. Co'na'le, ca' qarocanaxañigui, vire'to' na' sham nomajñi ŷalsuat. Chaqai 'xoico' quen na ŷachaxantac na doqoshi, qam qaica ca ipacqajñigui. Qam 'onoqui' dá'maq ipaquichigui nqai'en. Ma' 'naaco' quen quiyim rouotaxana'gue na qana'laua, ca' chaqaida ipaquichigui nqai'en.

o--o--o--o--o--o--o--o

Na'chi 'uo so' nolo' na'chi neuoxonapée' so' loua, 'enáacjo':

--Qolaq qomle ŷ'ípiac.

Na'chi ŷacona so' loxoqui 'me víaxase ló'oc, ŷátaqata niŷamaxatéta, na'chi tadelégue na' n'ó-naxa. ŷim, na'chi ŷauáata so' quilic lepata'jpi. Na'chi ma'le 'enáacjo', da' 'enapéga so' loua:

--'Oquíseguemjo', ŷiquiáxauolec. Jaŷem qamqaa-'me sacóot'aguet jan' quiliic'óqo'tepi, jaŷem 'anasaqápii'ña qomle. Na'chi sasaqapiiñiŷi jen' gadoxoqui.

Na'chi so' lé'em na'chi quétaseguem, nasaqátañi jan' quiliic'óqo'tepi. Na'chi ŷauáachiŷi da'me ŷiuoxonáuo jaso' 'onole. Na'chi ŷileuaŷi, 'uo da' loqolánaxa, qaláxasa da' nétasee'mec jaga' 'epaq. Na'chi jaso'me ŷauo nachídaiŷi saa' lená'achi. Na'chi lamá'a so'me siŷaxaua da' loqolánaxa. Cha ŷivid'a da' ŷa'uo jaso' sóxote huaŷáac, na'chi jaso' ŷauo ŷicaataac jaso' quilic c'óqote, na'chi nenótai'ŷisop jaso' 'epaq. Qaláxasa jaso' ŷauo ŷátaqata napacalégue da' l'áñaxac so' lé'em. Chan'eesa ŷaláat, ŷalic so' lapat lai. ŷem, qaama'le ŷichicapiŷi naa' loxose'te di' loua, na'chi ŷoxochiŷi so' loxoqui víaxase ló'oc ŷapadíichi'ñiŷit.

Ca'li ŷivída'uo so' l'acháqa', na'chi ŷilod'aguet saa'me c'óqo'te. Na'chi netóoteguet, láquedapega so' loxoqui jaso'me lat'e'. Qaláxasa jaso'me 'enáacjo':

--'Amiŷic na' ŷoxoqui, 'uo na' huétaŷi.

Qaláxasa so' c'óxot 'me ŷíta joca'li peteláqchiŷi da' lauel jaso' lat'e', na'chi nesediŷi so' noxoqui, qaama'le ŷilalégue qatata ŷaateton so' laqaic so' let'a.

Na'chi d'áqataxanŷi so' laŷi so' nóotolec, na'chi gonesóxonŷi da' sétaaque da' qoŷaláat.

Na'chi nesóxona't so' siŷaxadipi da' qoŷa'uo lachima. Qaláxasa cha'li so' ŷimta, na'chi sétaaque 'chi qoŷaláat, qaláxasa sa qonata ga' lasoxoc ga' naláataguec. Qaama'le 'uo so' p'áŷa'aguet jaso'me ŷauo qataxa so' noicpi, so' siŷaxaua lenaxat qaqadel'áchiŷi. Na'chiso 'me ŷílotaxan so' siŷaxadipi. Qá'a so'me 'oiquiaxai. Chan'eesa qodasolégue, qá'a so'me qaqadel'áchiŷi sóxote ŷa'uo jaso' l'iinaxaqui qopedáxañic lat'édai, na'chi v'iinóoue 'en so' siŷaxadipi.

Qaláxasa joca'li, cha'li nata't jaso' ŷauo nesóxoi qá'a mallaxa huet'alo naa' noiŷaqa laqáŷa' da' ŷalictaac. Qaláxasa so' qaqadel'áchiŷi sóxote nómaiŷi so' pí'ŷaq. Na'chi d'ónaxataac, huo'oi naa' ma'chi lalaco qataxa 'uo jaso' laqataqui. Da' 'uo ga' nó'ma, na'chi d'ónaxan. Na'chi nóvi' so' pí'ŷaq, na'chi 'ecot so' siŷaxadipi da' v'iinóoue jaso' qopedáxañic.

Chan'eesa ca'li nóvi' jaso' nesóxoi, na'chi so' siŷaxadipi sóxote nétaue jaso' l'íinaxaqui. Na'chi jaso'me dimitaxátaac, cha ŷivid'a da' nata jaso'me n'íinaxaqui. Na'chi qonaquiáxatapeguee'ga da' l'oxóŷaxac qataxa da' ŷisóiuo so' lenat, na'chi ŷisoquete'uo so' lenat so' huét'a so' qaqadel'áchiŷi, na'chi so'me qaqadel'áchiŷi ŷiquesoxóŷi so' lenat, qaama'le ŷileu jaso' ŷauo 'me nesóxoi.

Da'me taŷa so' lesochi

Na'chi joca'li ŷem, na'chi so' lenat jaso'me nesóxoi 'chi qoŷin naloxonatac. Qaláxasa jeso' lapat qoŷic'oi, na'chi so' laso so' ló'oc, na'chi taŷa ga' qóoŷic 'me naséguem ga'me lodáqa' ca'li qoŷic'oi. Na'chi huá'a da' 'uo jen' qóoŷic. Na'chi da'me ŷaloxon da' loiquiaxac jaso'me nesóxoi.